

Видавництво „Наша Воля“ ч. 8

Е. Чикаленко.

Де вихід?

(Лист до редакції).

1921 р.
Відень — Київ

**Відбитка з тижневика
„ВОЛЯ“**

Друкарня „Форвертс“ Віденъ V.

Вп. п. Редакторе! Дозвольте мені, людині, хоч і далекій тепер від політики, але яка сорок років стояла близько коло справ відродження української нації, висловити в Вашому часописові свої думки з приводу сучасного становища України. Я не буду говорити про всі ті причини, що привели її до другої нашої Руїни. Я не згадуватиму ні про хибну діяльність нечисленних партій та гуртків, на які поділилась наша інтелігенція, ні про помилки та злочини окремих політичних діячів, бо це було-б даремним і дразливим самообвинувачуванням, самоопльовуванням, які нарешті пора вже нам залишити. Взагалі, пора вже покинути оті партійні та особисті чвари, ворожнечу, інтриги та однодушно, „односердне й одностайне“ взятися за справу виходу з того становища, в яке збіgom обставин попала Україна, про що я й хочу тут висловитись, можливо, корочче.

Не вважаючи себе компетентним в справах Галичини і гадаючи, що ближча доля її піде окремою від Наддніпрянщини дорогою, я скажу тільки, що визволена з лабет Польщі і нейтралізована Галичина мала-б для нас, Наддніпрянців, величезне значіння в справі нашого визволення з братніх обіймів Московщини.

Що до визволення Наддніпрянської України, то здається тепер всім ясно, що на якусь інтервенцію з Антантою нема нам чого сподіватися, а треба покладатися тільки на національну відпорність, енергію та завзяття народу нашого, який вже три роки крівавиться в боротьбі з московськими окупантами. Народ наш, після чотирьохлітнього досвіду нарешті переконався, що на Україні повинна бути тільки своя українська влада, бо всяка чужа—чи комуністична, чи чорносотенна, тільки плюндрує й грабує його. До цієї свідомості довели його самі ж оті московські окупанти, з якими він тепер і бореться так героічно. Але боротьба та провадиться неорганізовано, непляномірно й несистематично і її доконче необхідно організувати, одухотворити, щоб підняти всенародне повстання і, вигнавши большевиків, збудувати свою державу.

Розглянемось — як це зробити і хто має тепер найбільше шансів на це?

Там, на Україні, де ввесь народ об'єднався, принаймні, думкою, під гаслом — „Геть чужинців“ і дійшов до такого шовінізму, що загрожує вирізати всіх, хто говорить по московському, з великого числа всяких отаманів та ватажків, що боряться з окупантами, найбільше уславився очевидно найталановитіший з між них — „батько“ Махно, що по своїй вдачі нагадує одного з героїв Руїни XVII століття, Сірка, але й Махно, як і Сірко, людина без широких державнотворчих плянів, а тільки

— дика, степова, руйнуюча сила, що несвідомо, інстинктивно обороняє свій край від чужинців, а тому й неможна сподіватись, щоб він зміг вигнати Москалів і збудувати Українську Державу.

Тут, на еміграції, наші люди розбіглись думками, в них нема такого одностайного захоплення однією думкою, одним поривом, одним гаслом, як у народу на Україні, а тому й нема такої особи, на якій спинилися-б очі. Тут люди поділились на гуртки, на групи і замість того, щоб збільшувати книжковий запас, цей культурний капітал для України, всю свою енергію, папір та гроші витрачають на гризню між собою, на полемику-лайку в своїх органах, ні кому на Україні непотрібних, а тут тільки скандалізуючих українську націю. Один гурток в своїм органі виступає проти боротьби з московською комуністичною владою і закликає до кооперації з нею. Другий — стоїть за будування своєї комуністичної республіки, яка була-б в федеративному звязку з такою-ж московською і всіх інакомислящих лає... „по комуністичному“.

На чолі цих гуртків стоять, на жаль, наші най-чільніші люди — видатний учений історик М. Грушевський та талановитий белетрист В. Винниченко, які, правда, тепер вже не мають того політичного значіння, що ще недавно мали, бо як державні мужі, не виправдили тих надій, що покладало на них громадянство. Їхнє абстрактне теоретизування, після всяких манівців, завело їх на

стежку, кооперації з московськими комуністами, яка йде відріз з широким шляхом національної самоохорони, по якому інстинктивно пішов наш народ, а тому обидва вони й втеряли свою таку голосну ще недавно популярність серед мас на Україні. Перший з них, хоч і учений історик, не зрозумів нашого історичного моменту і перемудрував, переполітикував, ставши на чолі по суті велико-руської ес-ерівської партії і мусів вийти в тіраж ще разом з ес-ерівською Центральною Радою і зможе повернути своє політичне значіння хіба тільки з „евентуальним“ відродженням тої Ц. Ради. Винниченко, гарячий сангвінік, чесний та щирій, але не реальний політик, зійшов з політичного кону добровільно, вийшовши з Директорії, і зможе вернутися на перше місце тільки тоді, коли Україна стане дійсно „Українською Комуністичною Республікою“...

Крім цих гуртків (я не кажу про чужих нам Морютуна і Ко.), є багато окремих осіб, що, як і більшість Галичан, стоять за федеративний, або навіть автономний, зв'язок з будь-якою Росією, хоч-би й з царською.

Галичане, розчарувавшись в державно-творчих здібностях Наддніпрянців і загубивши всяку надію на можливість разом з ними збудувати Соборну Українську Державу, тепер за малим не всі прагнуть з'єднання з Росією, в надії, що вона їх врятує від Польщі. Дійсно, до 1917 року вся Московщина прагла приєднати до себе Галичину та Підкарпатську Україну, щоб, задушивши отої

П'ємонт, яким була Галичина для України, закінчили об'єднання „руssкаго народа подъ скіпетром russкаго Царя“, в чим наочно могли переконатися Галичане, після заняття Москальми Львова. Але тепер, після того, як воскресла Україна і полоненні Галичане відограли таку значну роль в організації шкільництва на Україні та її державного апарату, всі Москалі, починаючи з чорносотенців і кінчаючи большевиками, бояться приєднання Галичини до Росії, щоб не збільшити в ній українсько-го сепаратистичного елементу і не довести її знов до роспаду.

І тепер з певністю можна сказати, що, поки не буде самостійної Української Держави над Дніпром, ніхто Галичини її не подумає відривати від Польщі. Був час, коли Галичане, пішовши разом з Скоропадським, допомогли-б йому збудувати дійсно Українську Державу, але вони воліли піти з наддніпрянськими соціялістами і розвалити ту, хоч напів — українському державу, яка згодом вирвала-б їх з польського ярма. Тепер, намагаючись вирватися з того ярма, галицькі політики, в роспушці кидаються на всі боки: пробують увійти в контакти ї з Маклаковим, Гірсом, Струве і з Денікіним та намовляють Наддніпрянців приставати на федерацію з Росією, яка „мовляв“ вже не буде такою, як була царська. Але ми вже бачили ї царську, і Росію Керенського, і большевицьку і знаємо, що Москалі всі однакові централісти-імперіалісти, як і Поляки. Очевидно

що й з цих федералістичних кол нема чого сподіватися визволителя і будівничого Української Держави.

Але все таки велика більшість емігрантів наших стоять на принципі суверенності України. Одні з цих самостійників, переважно соціялісти всяких гатунків — і „настоящі“, як ес-деки та ес-ери, і „фальсіфіковані“, як соц.-самостійники та ес-ефи, що тільки під час революції понадівали на себе керів захистного-соціялістичного кольору, стоять за самостійну Народну Республіку, устрій якої кожна з цих груп, чи партій, уявляє собі по своєму. Несоціялістичні „Народня Партія“ та „Хлібороби-Демократи“ якось невиразно говорять про форму булої Української Держави і тільки „Хлібороби-Державники“, на чолі з В. Липинським, твердо й виразно стали на точці погляду, що Українську Державу може збудувати й оборонити від сусід тільки „дідичний“ Гетьман-Монарх. До дуже льогичних та переконуючих аргументів В. Липинського, („Хліборобська Україна I—IV“), одного з найліпших знавців гетьмансько-козацького періоду нашої історії, можна хіба додати тільки те, що справді, не можна збудувати й оборонити держави з республіканською формою там, де нема своєї національної буржуазії і майже нема інтелігенції і де 80 % людності не може прочитати навіть виборчих списків; республіканська форма тепер вимагає більшого культурного рівня народу, ніж тепер на Україні, чи взагалі в бувшій Росії, крім хіба Фінляндії та Прибалтики.

Але, на жаль, Хлібороби-Державники звязують ідею монарха з особою П. Скоропадського, мотивуючи тим, що він гетьманського роду і вже раз довів свою здатність до будування держави, забуваючи, що на Україні не було гетьманів гетьманського роду, крім Юрася Хмельницького та Петра Дорошенка. Що ж до будівничої здібності П. Скоропадського, то сміливо можна сказати, що він довів хіба те, — як не треба будувати держави. Своєю невиразною соціально-національною політикою, він придбав собі у народу славу „панського гетьмана“, у панів — репутацію „демократа й сепаратиста“, а в української інтелігенції — опінію „об'єдинителя Росії“, і через те, як він сам висловився, — „не поміг йому Господь збудувати Українську Державу“, хоч і опірався він на 500 тисяч німецьких штиків. Не поможет йому Господь і тепер, якщо він рішиться з якоюсь військовою силою з'явитися на Україну; своїм вступом він тільки розіб'є український противбольшевицький фронт і внесе заколот в боротьбу повстанців з Москалями, бо велика частина повстанців з'єднається проти нього з большевиками, як з'єдналась і проти Денікіна та Врангеля. Цілком можна припустити, що П. Скоропадський тепер вже не „Малоросійський Старшина“, яким був за часів свого гетьманування, що він став тепер зовсім свідомим самостійником і що помилкою було його скидати з гетьманства та ще саме тоді, коли в кабінеті вже мало не більшість міністрів були свідомі давні україн-

ські діячі, але ще більшою помилкою — виставляти його кандидатуру на Гетьмана-Монарха тепер, коли так попсована його репутація у всіх шарах та верствах української людності, що за ним може піти хіба якесь невелика купка. А тому й кандидатуру П. Скоропадського на визволителя і будівничого України треба теж відкинути, як і попередні.

Але не можна відкидати самої ідеї Гетьмана-Монарха, яка тепер, як кажуть приїзжі з України люди різних світоглядів, набирає все більше й більше популярності. Народ на Україні, що за цих чотирі роки бачив та перетерпів всякі влади і всяке безладдя, прагнучи ладу, при якому можна було б жити, не рискуючи кожної хвилини своїм життям, спокійно орати-сіяти, інтуїтивно приходить до думки, що йому треба „тата“, „хозяйна“, „царя“, „хоч палиці, з надітою короною“, хоч „Гетьмана, за якого хоч і били шомполами, та не розстрілювали“, тоб-то, до тіє-ж думки, яку так близьку обґрунтував історик В. Липинський. Ес-дек, що об'їздив Волинь, як український комисар, під час наступу Петлюри з Пильсудським, оповідав, що селяне радили йому для більшої поваги перед народу, не називати себе комисаром, в ролях яких вони бачили всяких жидків, а губернатором, і жалкували, що Петлюра не оголошує себе царем, за яким, як вони казали, вже занудився народ. В цікавих споминах д. Ярополка в „У. Прапорі“ згадується, з яким побожним зацікавленням селяне на Україні допитувалися

у галицьких стрільців-чи правда тому, що між ними пе-
реховується царевич? А коли ті запевняли, що ніякого
у них царевича нема, то селяне тільки похваляли їх за
таку конспірацію, упевнившись, що серед таких обереж-
них людей, царевич виховається від ворогів і таки заведе
можливий для життя лад.

Дійсно, як слушно доводить Липинський, тепер
тільки монарх зможе дати бажаний спокій, тільки мо-
нарх зможе збудувати українську державу та оборо-
нити її від сусід, а тому треба спішити поставити свого
минарха в своїй державі, поки ще не настав всеросійсь-
кий царь, до якого неминуємо врешті приведе цент-
ралістично-самодержавна комуністична влада, бо тоді
Україна з московського комуністичного ярма, знов попаде
в московське царське, хоч може трохе й лекше за те, що
було до революції. Зрозуміло, що українській інтелі-
генції, вихованій на демократизмі, на мріях про держа-
ву „без холопа і без пана“, з виборними гетьманами,
чи на соціалістичних принципах, не лехко позбутися
мрій про республіканську форму держави. Ми не мали
своїх царів, королів, чи навіть і великих князів, бо ро-
сійська школа привчила нас думати що й Владимир
Святий не наш; у нас не було отої сучасної мишурі
двірської та родовитої аристократії, бо вся вона стала
чужою нам, а тому нам якось ніяково, навіть соромно
ї подумати про свого монарха, а тим часом, хто вдума-
ється в наше минуле і тверезим оком гляне на сучасне,

той побачить, що колись, до татарщини, ми мали свою державу, бо мали своїх монархів, а в новіці часи і досі не мали й не маємо, бо не мали й не маємо своїх монархів. — Але українським монархом не може бути ні Скоропадський, ні Петлюра, ні хтось інший свій, бо на своєму мі, по своїй недісціплінованності, не об'єднаємося, не помиримося, а знов тільки якийсь Варяг, як в старовину; якийсь чужоземний королевич, що матиме за собою піддержку якоїсь держави, прийде з своєю гвардією, привезе своїх, а не московських, „фаховців“ чи „спеців“ і поведе політику понадклясову, понадпартійну і з'організує державу з неграмотних хліборобів, як це зробили в наші часи чужоземні королевичі в Греції, Румунії, Болгарії, а приклади культурних народів, як Фінляндці, Прибалтійці, Чехи та інші, що з'організувались в республіки, до нашого неграмотного народу не підходять.

Як-же здійснити ідею Української Монархії, без якої не може бути і нашої державності? Ту ідею, до якої інстинктивно дійшов наш народ і яку мав сміливість голосно піднести не мартовський, а давній, з гімназичних часів свідомий український діяч, один з найчільніших інтелектів наших, В. Липинський?

Найпростіше і найшвидче здійснити її можна було б тоді, коли б цією думкою перейнявся наш державний центр, тобто Рада Республіки та уряд на чолі з С. Петлюрою, до голосу якого прислухаються всі:

одні — з надіями, другі — недовір'ям, треті з злостю й призирством, а дехто й з заздрістю до особи Петлюри. Але всі, навіть й особисті вороги його, мусять признати, що з українських імен ім'я Петлюри тепер найпопулярніше не тільки на Україні, а й по цілому світі, бо Україна так, чи інак, а всіма з'язується тепер з ім'ям Петлюри. Ще в 17 році, його знали менше, як Грушевського, або Винниченка, а вже починаючи з повстання проти Скоропадського, хоч і не він його організував, ім'я його все росте й росте, завдяки перше всього тому, що він непохитно ввесь час держався ідеї самостійності України і стояв на чолі уряду й армії, що боролася з московськими окупантами. Інший на його місці, давно махнув-би рукою на все і, захопивши хоч небагато грошей, на які він має моральне право, поїхав-би собі кудись в спокійне місце відпочивати, а він ввесь час переживає з урядом та армією всі фізичні й моральні злигодні подоланих та поневіряння, що спадають на голови людей, силою викинутих з рідної землі. При чим, ніхто не може закинути йому — „своекористія та любостяжанія“, в яких обвинувачують не мало наших найвидатніших політичних діячів. З другого боку, його ім'я спопуляризували Москалі безмірно більше, як чорносотенці — ім'я Грушевського за царських часів; тоді тільки глузували з „язика Грушевського“, а тепер карають за „язик Петлюровський“, розстрілюють за „Петлюровську повстанія“, садовлять по чрезвичайках за всякі прояви

українства, називаючи їх „Петлюровциною,“ і тим тільки піднесли в очах народу ім'я Петлюри і українського уряду. Тепер народ, забувши ще недавно такі приналежні соціалістичні „лозунги“ та програми, виробив свою: „найлучча, кажуть селяне, програма у Петлюри! Чому? Бо він і проти большевиків і проти денікінців!“ Отсє й вся програма!

Все отсє вкупі привело до того, як оповідають приїзжі з України, що ім'я Петлюри тепер стало там гаслом в боротьбі з московськими гнобителями та символом самостійності України. Можна не визнавати Петлюри за великого чоловіка, не причисляти його до найдібніших наших людей, але не можна не признатись, що, чи збіг обставин, чи його здібності, піднесли ім'я його на таку височінь, що тепер він тільки один має хоч якісь шанси на об'єднання повстанських загонів та на визволення України. Тільки не треба йому заважати, вставляти паліччя в колеса, не треба в без силій злобі плюгавити, ганьбити його, пам'ятаючи, що тут ходиться не про особу Петлюри, а про честь України, на чолі уряду якої стоїть Петлюра.

І коли цей уряд захопиться ідеєю Української Монархії і, зробивши відповідні заходи що до кандідата на Гетьмана-Монарха, з цим гаслом піде на Україну, то вістка про свого царя, про близький наступ спокою й ладу, піднесе дух народу, допоможе підняти всенародне повстання і вигнати Москалів.

Противники Петлюри запевняють, що у нього так закрутилась голова на вершині влади, що він до смерті не зречеться її добровільно. Але з певністю можна сказати, що коли йому доля послужить і пощастиТЬ вигнати московських гнобителів, то він задовольниться славою Пожарського чи Гарібальді і складе владу перед тим, хто дійсно зможе збудувати Українську Державу. Коли він „во славі“ повернувся з Житомира попереді німецько-го війська і був закиданий в Київі квітами, як „визволитель від большевиків“, то зрікся високих посад, які тоді міг-би одержати, і вернувся до своєї давньої професії журналіста, принявши скромну посаду рецензента в „Книгарі“, поки його не обрано було на голову Київського Земства, а потім і на голову Всеукраїнського Союзу Земств. Петлюра за цих чотирі роки досвіду повинен переконатися в тім, що Української Держави ніхто свій, хоч би він був і геніальним організатором, збудувати й укріпити не зможе, як не зміг того зробити Й Великий Богдан і мусів піддатися Москві.

Географичне положення України над теплим морем, з найкращою в Європі чорноземлею, з незчисленними підземними багацтвами, при незахищених природою границях, завжде приваблювало і буде вабити ненажерливих сусід. Разом з тим та ж родюча земля та лагідне сонце, що не вимагають тяжкої праці, як польський пісочок та московська глинка, не виробили у нашого народу систематичної працьовитості та енергії в бо-

ротьбі з природою, як у наших сусід. Кров перехожих, свободолюбивих народів, що тече в жилах нашого народу, не дала витворитися в йому здатності до гуртування, дісціплінованності, до державної організації, як у Москалів. Всі оці фактори, що впливали на протязі тисяч років, не дали змоги виробитися у нашого народу відпорності проти сусід, під яких він мусів завжде підпадти; він мав свою державність тільки тоді, коли її організували Варяги, аж поки кров їх не змішалась з українською і вони не почали, українським звичаєм, відділяти всіх жонатих синів на своє власне господарство і тим, роспорошивши державу, не піддали її під владу сусідам. Тепер, коли роспалається сила сусідова, що гнітив український народ на протязі двох з половиною століть, настав час, коли можна знов збудувати свою державу, але для того треба знов покликати Варяга, перед яким скоряться всі наші інтелігентні сили: і амбітники, і славолюбці, і егоцентрики та фанархисти і, покинувши боротьбу між собою за перші ролі, всі візьмуться за працю організації держави і хіба тільки уперто-прямолінійні з соціалістів будуть в мовчазній опозиції, бо народ за цих чотирі роки досить вже наслухався їхніх „лозунгів“ про поглиблення революції і так натерпівся, що не скоро стане знов до них прислухатися. Вже тепер, як оновідають приїзді навіть ес-ери, народ наш не тільки про соціалізацію землі, а взагалі про землю і не згадує, бо не тільки панської, а й своєї нема чим

обробити — все більшевики реквізували і вивезли в Московщину і одбирають навіть і той хліб, що вродив на копаних грядках!

Ще висловлю скілька думок про внутрішнє впорядкування в майбутній державі нашій.

Державний устрій нашої країни повинно будувати не на парламентаризмі та централізмі, а на федерації окремих земель, округів, чи губернів, тоб-то на широкім самоурядованні, але не на цензовім дореволюційнім земстві і не на пролетарських советах, а на земствах-радах, вибраних тільки в першій інстанції по загальному демократичному виборчому праву, але не по виборчих списках, а з місцевих людей, відомих кожному в своїй окрузі. Делегати цієї першої земської одиниці вибирають гласних до повітової Ради, а ті — вибирають послів до губернської Ради, що разом з тим будуть послами і до Центральної Державної Ради, чи Сойму, перед яким повинно бути відповідальне міністерство.

Найважче в такій хліборобській країні, як наша, впорядкувати земельне питання, на якому зломило собі шию не мало людей, починаючи з славних братів Гракхів. Не можна його заставити в дореволюційнім стані, не можна полішити його на полюбовне розрішення землевласників та селян між собою, як думають Хлібороби-державники, але й не можна рішати його по принципу — „вся земля трудовому народові“, чи як каже сільська голота — „всім по сім“. Бо, перше всьо-

го, як каже статистика, всім по сім десятин не стане, та при такому розспорощенню землі, з примітивною хліборобською культурою, не стане продуктів для апроваїзації міст, фабрично-промислового робітництва, на виробку цукру, спирту та всякого технічного промислу. А на кооперацію в хліборобській продукції, про яку де-хто марить, не можна покладати ніяких надій, бо масових прикладів таєї продукції ще світ не знає і нема підстав думати, що наш народ покаже світові приклади такого способу господарювання; досвід на хліборобських артілях-спілках М. Лівіцького у нас вже показав це. Кооперація, дійсно, має місце в сільському господарстві по багатьох краях, але тільки в спільному збуті та закупі продуктів, а не в гуртовій продукції, бо сільське господарство не те, що фабрично-промислове, воно по своїй природі вимагає особистої ініціативи, творчости кожного господаря.

Коли тепер, при сучасній прадідівській с.-господарській культурі, передати всю землю трудовому народові, то він на ній ледве виробить продуктів для себе, як справедливо народ і характеризує таке дрібне господарство приказкою — „що Іван зробив, те Іван і ззів“, а для міст та фабрик хліб хоч привозь з якоїсь Аргентини. Та й робітників тоді для фабричної промисловості треба буде знов спроважувати з Московщини та Білорусі, бо наші люди волітимуть сидіти на чистому повітрі своїх смужок землі, ніж коптитися по фабриках

та бруднитися по копальнях, що у нас мало місце і до революції. Відомо, що большевики, на основі принципу самовизначення, не хотіли признати Україні Донецько-Катеринославського промислового району, бо там майже всі робітники Москалі; та й все майже фабрично-промислове робітництво на Україні складається з неукраїнських елементів. Чи й на далі всі Українці повинні заставатися тільки хліборобами? Чи й будуща українська держава повинна бути без свого фабрично-промислового пролетаріату, без цього, як кажуть соціялісти, „авангарду визвольної боротьби, та будівничого майбутньої нової суспільності?“

Натурально — ні! Але натурально, що й наш майбутній пролетаріят повинно забезпечити такими умовами життя та законодавством, яких прагнуть робітники культурних країв, тоб-то 8-ми годинного робочого дня, забезпечення в каліцтві, старості, участі в прибутках і т. д.

А земельну реформу треба улаштувати на скасуванню лягтіфундій, бо вони не вигідні для держави, процентово даючи менче продуктів, як середні господарства, та на встановленню максимума землеволодіння, в розмірах, призначених агрономичною науковою найпродуктивнішими в данній місцевості. Таким розміром треба признати приблизно той земельний ценз, що його було принято в дореволюційній Росії для безпосередньої участі в земських та державно-думських виборах, в ріж-

них повітах — ріжний, в залежності від цінності та продуктивності землі, від 50 десятин — в центральній Україні і до 250 дес. — в болотяно-лісовій та степовій.

Згодом, коли згуститься населення, коли підніметься інтенсивність культури, цей максімум можна буде понизити, але все таки тільки до таких розмірів, щоб освіченому агрономічно землевласникам вигідніше було б працювати на своїй землі, а ніж десь служити. Таким чином отся полішена власникам середня земельна власність, буде тим земельним фондом, яким держава буде при потребі роспоряджатися. Всі землі вище означеного максімума, здатні до хліборобства, держава, видавши за них власникам процентові папери, роспарцельовує, роспродує у власність по довголітній розстрочці хліборобам, але виплату процентів по паперах треба роскладти на всіх платящих подоходний податок, а не тільки на самих хліборобів, що купили землю, щоб не обтяжити їх неоплатними боргами.

Грошову валюту, як кажуть спеціялісти, треба організувати на забезпеченні її зерном, якого для цього зовсім не треба збирати по елеваторах, а тільки реєструвати.

Отсе в коротких словах схема державного та земельного впорядкування, які майбутня держава наша розрішить так, як їй покаже саме життя.

А згодом, коли держава наша одіб'ється від Москви, устоїться, окріпне під монархом і коли ввесь на-

род навчиться читати виборчі списки, як по інших державах, привчиться за констітуційної монархії, як наприклад в Англії, до виборчого права, призвичайтесь до громадського самоврядування, тоді внуки наші, чи правнуки може й схотять подумати і за Українську Народну Республіку, а нам поки-що треба подбати за Монархію, без якої ми не матимемо своєї держави і не об'єднаємо всіх українських земель в Соборну Україну.

Коли-ж наш державний центр на чолі з Петлюрою не перейметься цією думкою і не візьметься за її здійснення, а сидітиме на чужій території, то морально вб'є себе. А Україна, знесилена, обезкровлена в героїчній, але неорганізованій боротьбі з гнобителями, як і за Руїни XVII-го століття, знов підпаде на довгі роки під владу більш здіцплінованих та з'організованих сусід наших, аж поки знов не настане світова завірюха, що знов „вогні її окраденню збудить“, на той раз вже остаточно, до вільного, самостійного життя.

Baden bei Wien,

1921, 15./IV.

„ВОЛЯ“

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК

(найбільший укр. журнал за кордоном)
ВИХОДИТЬ У ВІДНІ З КІНЦЯ ЧЕРВНЯ 1919 р.
під редакцією Андрія Горленка
(А. ВОЙНАРОВСЬКОГО)

Адреса редакції та контори:

Wien VI, Linke Wienzeile Nr. 40

Прийом по справам редакції і адміністрації
кожного дня, крім неділь і свят — від 3 до 6 год.

Ціна:

Поодиноке число . . .	25 кор.	—	місячне 80 кор.
В Швайц. і Франції .	1 фр.	—	, 4 фр.
В Америці	15 цент.	—	, $1\frac{1}{2}$ дол.
В Німеччині : . . .	4 марк	—	, 15 марки

Гроші прошу слати на адресу: Wiener-Bank-
Verein Konto Redaktion Wola.

Українські книжки і „Волю“ набувати можна
в книгарнях:

Гольдшмідта, Wien I., Wollzeile Nr. 11
та

Ф. Бекка, Wien I., Augustinerstraße 8